

A művész egyik szerepében

Csalóka szivárványának Samu bácsijától. *En búcsúzom attól a Tompa Pufitól, aki megrendítően egyszerű sirású tudott lenni a Hamletben, s a nagy nevetetők legkiválóbbjai közé emelkedett A fősvény Jakab mesterében. Több mint harminc évvel ezelőtt egymás után játszotta el Victor Ion Popa Muskátlis ablakának mérges és ingerlékeny tanítóját és Nagy István Özönvíz előttjének a nyelvvizsgán elbuktatott vasutasát. Darkó szerepében megrázó volt: a nyomortól való félelem s a hitelezőnek a nála szegényebbekkel szembeni mohósága és kegyetlensége, az adós családjához való hozzáragadása, a hol a jó, hol a gonosz, a felváltva humánus és ördögi vonások minden részlete a nézőbe vésődött...*

Akik nem látták a kolozsvári színpadon, bizonyára látták a filmen, s hallották hangját a rádióban. Nevetetett, de ő maga — mint általában a nagy kacagtatók — ritkán nevetett. Művész volt s emléke megmarad nézőiben és színházi évkönyveinkben.

Búcsú Tompa Sándortól

A kolozsvári magyar színház milyen nagyszerű művészeket adott a színháztörténelemnek! A két világháború között egyik legragyogóbb csillaga volt a kolozsvári művészetnek Tompa Sándor. Talán vannak, akik nem így emlékeznek nevére, mert mindenki, aki a színpadról ismerte s az életben szerette, ismerős és nem-ismerős egyaránt Tompa Pufinak szólította.

Tompa Pufi meghalt 1969 decemberében Budapesten, néhány nappal karácsony előtt. Hatvanhat éves volt, s életének nagyobb részét Kolozsvárt töltötte el. Amikor az első világháború végén feljött Kolozsvárra, orvosnak készült. Az egyetemi évek alatt beiratkozott a színiskolába, s a húszas évek közepén színész lett. Több mint két évtizedet töltött el ebben a színházban, s közönségének felejthetetlen élményeket nyújtott.

A színháztörténet felméri majd jelentőségét. En búcsúzom Kisfaludy Károly falusi bírójától, Gárdonyi Göre Gáborától, Szigligeti Szárnyay földesurától, Kós Károly Bese Tamásától, a Jézusfaragó ember favágójától s Tamási

Jordáky Lajos

Diáklap-ügyben...

Azon tűnődöm, van-e ma lapja a temesvári diákoknak, s ha van, milyen az a lap? Nem alaptalanul s nem is véletlenül merül fel bennem immár jó ideje újra meg újra ez a kérdés. Nemrég jelent meg a középiskolai diáklapok versenyének eredményhirdetése, kíváncsian futottam végig a sorokat, s mivel temesvári magyar diáklapról nem történik említés, kénytelen vagyok feltételezni, hogy ilyen lap Temesváron nincsen, avagy — ha mégis van — gyöngécske lehet. Gyöngécske, mivel említés sem történik róla a díjazottak sorában.

Ez azonban csak kis részben járult hozzá a kérdés megfogalmazásához; mondhatnám: mindössze a kérdés időzítéséhez járult hozzá. Valójában arra gondoltam, hogy a felszabadulás után talán éppen Temesváron indult az első diákújság — a Gaudeamus —, s talán nem érdektelen kissé feleleveníteni születésének körülményeit... A kezdeményezés 1945—1946-ban a Piarista Liceum akkori V. osztályában (ami ma a IX. osztálynak felel meg) indult. A kezdeményezők az osztály ifjúkommunistái voltak. Megemlítem, hogy ebben az évszázados iskolában — melynek, ha jogutódja volna, ma nagyon-sokadik évfordulót ünnepelhetne — a haladó, a demokratikus gondolkodásnak szép hagyományai voltak; hogy csak a közelmúltat említsem, a második világháború idején itt illegális ifjúkommunista sejt működött. Néhány remek emberére ma is világosan emlékszem: innen indult az azóta nemzetközi hírnevű muzsikus, Kurtágh György, a kitűnő zeneszerző; markáns alakja volt az ifjúkommunista sejtnek az emlékezetem szerint 1945-ben hirtelen elhunyt Jakobi Endre; az az osztály pedig, amelyben a diáklap gondolata megszületett, a város ostroma idején hősi halottal áldozott a szabadságnak: a frontra önként jelentkező, a 16. életévét még be sem töltött Gáspár Oszkár a szónak egzisztencialista értelmében tragikus körülmények között pusztult el a város határában... A soknemzetiségű iskola reverendás tanárai között is nem egy következetesen haladó, a dialektikus materialista filozófiával is elmélyülten foglalkozó értelmiségi volt — hogy csak egyetlen példát említsek: Nagy Aurél, a kiváló klasszika-filológus, aki bölcsességével, nagy emberségével feledhetetlen erkölcsi támasza volt épp a forradalmi gondolkodású, antifasiszta diákoknak.

A diáklap természetesen rendkívül szerény keretek között indult. Első száma kézzel, füzetlapokra íródott. Szerkesztői az osztály falújságát is szerkesztették, amely egy akkori tartományi falújságversenyen díjat nyert. Később géppel íródott a lap, majd sor került igen kezdetleges sokszorosítására. A következő szakaszban a lapfejet már nyomtatták, s csak a szöveg készült sokszorosítással. Az 1946—1947-es tanév elején megjelent a Gaudeamus első, rotációs gépen nyomott száma. Röviddel ezután a lap újabb fejlődési szakaszba lépett: mintegy felerészben már román nyelvű kéziratokat is közölt, a lap terjedelme 12 oldalnyi lett, lapfejét színesen nyomták, tükrét klisék gazdagították, példányszáma elérte az 1200-at. Ekkor már a megyei pártbizottság karolta fel a kezdeményezést. A lap kilépett az iskola falai közül. Nemcsak számos temesvári középiskolában terjedt el: megbízottai révén olvasótáborot szervezett magának az ország más városaiban is. Csupán az enyedi kollégiumban több mint 100 előfizetője — és néhány munkatársa is volt. A Magyar Népi Szövetség Temes megyei ifjúsági szervezete révén a lap —

mely külön cikkben szállt síkra ifjúmunkások, földműves fiatalok és diákok teljes egységéért — behatolt az üzemekbe, eljutott a falvakba. A jó néhány iskolában még csökönyösen konzervatív irodalomtatással szemben a lap Ady Endre és József Attila költészetét propagálta; egy temesvári leányközépiskola legalábbis maradónak nevezhető irodalomtanárnője — ma szinte hihetetlennek hangzik! — épp József Attila miatt tiltotta meg növendékeinek a lap olvasását. A Gaudeamus szerkesztői nyílt levélben szálltak szembe az önkényes, korlátolt tanári döntéssel.

Néhány szót a lap munkatársairól:

Márki Zoltán — ma az Utunk szerkesztője, számos verses- és prózakötet szerzője; Deák Tamás — ma az Új Élet szerkesztője, számos színmű, esszé- és műfordítás-kötet szerzője; Szász János — ma az Írószövetség titkára, egész sor verseskötet és regény szerzője; Farkas János — a Napsugár főszerkesztője, az Országos Pionír tanács alelnöke; Salló Ervin egyetemi lektor Temesváron, számos tudományos dolgozat és tudománynépszerűsítő írás országosan ismert szerzője; Kovács Ferenc — ma temesvári műegyetemi tanár; Belgrader Mihály — ma műfordító s a kolozsvári bábszínház művésze; Horváth István — ma az ország egyik legjobb filmoperatőrje...

Hadd említsem meg, hogy a lap szerkesztői értettek a román szellemi élet és közélet legkiválóbb alakjainak bemutatásához, megszólaltatásához is. Csak példaként említem meg, hogy a lap egyik első számában Ștefan Nădășan egyetemi professzor szólott a diákolvasókhöz, és Petru Vintilă talán legelső magyarra fordított verse is a Gaudeamus hasábjain jelent meg. Nem érdektelen az sem, hogy a lap Franz Ferch bánsági német festő munkáját közölte...

A diáklapra felfigyelt az ország új, tisztaszavú sajtója. A temesvári Szabad Szóban Flaneur írt a lapról. Ezt követően központi sajtószervekben neves írók cikkeztek a szerény temesvári kezdeményezésről — a tizenhat éves szerkesztők lapjáról. Az Utunkban Asztalos István méltatta a lapot terjedelmes, Nemesítésre érdemes hajtások című cikkében. Az Igazságban, mely akkor a párt erdélyi napilapja volt, Nagy István foglalkozott a Gaudeamusszal. Megemlíthetjük, hogy nemrég a Korunk hasábjain, a diáklapokkal foglalkozó cikkében Beke György idézte fel ennek a kis temesvári lapnak az emlékét, melyben Al. Șahighian Pirjol című verse jelent meg, melyben Ady, József Attila, Szabó Dezső, Kosztolányi, Illyés Gyula írásművészetét elemezték a fiatal munkatársak. A lap 1947. március-áprilisi számában pályázatot hirdetett a szerkesztő bizottság a román—magyar irodalmi kapcsolatok népi jellegének elemzésére.

Amikor 1947 kora nyarán a Magyar Népi Szövetség Központi Ifjúsági Bizottsága elhatározza a Petőfivel című, 16 oldalas röpirat kiadását — a sajtómegbízott Kolozsvárról Temesvárra utazik, hogy a Gaudeamus „tapasztalt szerkesztőinek“ segítségét kérje... Nagy lehetett a csodálkozása, amikor „tapasztalt szerkesztők“ helyett tizenhat éves, rövidnadrágos fiúkat talált — akik azonban valóban azonnal nekiláttak a munkának, és részt vettek a júliusban publikált röpirat szerkesztésében, megírásában, nyomdai előállításában.

*

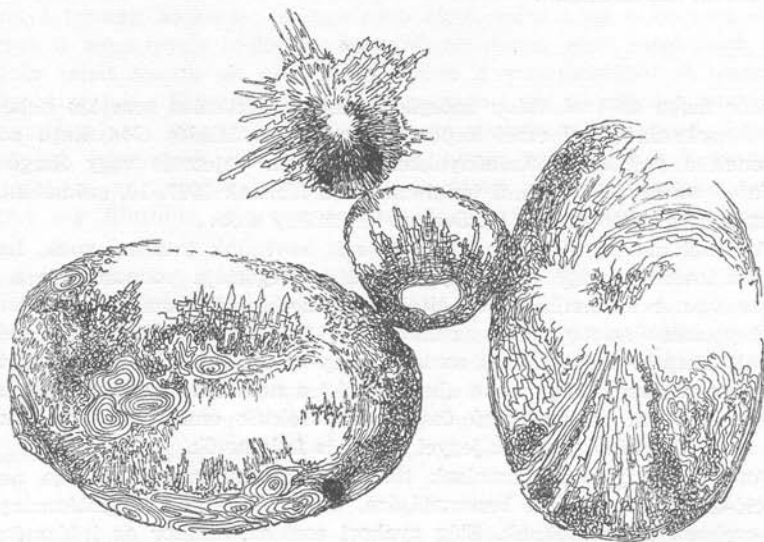
A Gaudeamus megjelenésekor Temesváron még nem volt magyar nyelvű fiúliceum. A Piarista Liceum előadási nyelve román volt. Ennek elle-

nére, az új idők jeleként, íme megjelent egy magyar, illetve román—magyar nyelvű, végül már 12 oldalas, viszonylag magas példányszámú diáklap a városban. S noha olykor hajlamosak vagyunk — igaz, nem éppen minden ok nélkül — lebecsülni Temesvár művelődési, irodalmi hagyományait, íme volt egy diáklap, amely a felszabadulás utáni, talán egyetlen interjú közölte Markovits Rodionnal, egy diáklap, amely irodalmunk legjobb hagyományainak vonalába „állt be“, amely szerkesztőinek elhatározásából őszintén és következetesen szolgálta mind a román és magyar fiatalok barátságát, hazafias egységét, mind az értelmiségi, munkás és földműves ifjúság összekovácsolását.

Persze, mai szemmel rengeteg a gyermeki sutaság, ügyetlenség, sánta és hibás fogalmazás a lapban: látszik, hogy minden tanári segítség és ellenőrzés nélkül készült... Mindezek ellenére talán mégis joggal merül fel bennem a kérdés: vajon ma, amikor a középiskolai oktatásnak Temesváron összehasonlíthatatlanul tágabb intézményi keretei vannak, amikor nem egy kitűnő irodalomtanár működik ezekben az iskolákban, amikor valósággá vált az akkor még csak műkedvelői ábránd: a magyar színház, amikor az ország egyre több iskolájában jelennek meg magas színvonalú diáklapok — mi történik Temesváron?

Van előzmény, van hagyomány, van mire építeni. És egészen biztos, hogy az a megyei pártbizottság, mely 23 esztendővel ezelőtt olyan lelkesen, megértően, segítőkészen nyúlt a kezdeményezők hóna alá — ma is lelkesen, megértően, segítőkészen támogatná a kezdeményezőket.

Bodor Pál

Dobos Sándor rajza